

ORVOSI KÖNYVTÁRAK MEDICAL LIBRARIES

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja
Official Journal of Hungarian Medical Library Association

2018. 15. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

Kedves Kolléga! Kedves Olvasó!

Idén született száz éve Dr. Rúzsás Lajosné dr. Faluhelyi Veronika, a POTE Központi Könyvtára megszervezője és első igazgatója. Emblematikus személyisége volt ő az orvosi könyvtárügynek. Utódai méltóképpen emlékeztek meg erről a kerek évfordulóról. Emléktáblát avattak, emléknaptárat készítettek a fényképeivel, kiállítást rendeztek, összegyűjtötték a tudományos műveinek bibliográfiáját is. A vele készült beszélgetésből és lánya, Dr. Rúzsás Csilla visszaemlékezéséből nem csak a neves könyvtárost, jeles könyvtárvezetőt, hanem az embert is megismerhetjük. Kalandos élete során lehetett volna színésznő, rendező vagy akár költő is. A magyar szakkönyvtárosok szerencséjére könyvtáros lett.

Egy másik évfordulóról is megemlékezünk az Orvosi Könyvtárak idei 2. számában: Parcsami Gáborné írása a 110 éves Balassa utcai klinikák könyvtárát mutatja be. Jó olvasni, hogy milyen nagynevű professzorok tekintették szívügyüknek a könyvtárat! A cikk egyik erénye, hogy a könyvtár története mellett az állomány néhány ritka kötetével is megismerkedhetünk.

Május 24-25-én sikeresen lezajlott az immár 4. alkalommal megrendezett Egészség-Információ-Könyvtár konferenciánk, melyet a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtárral és az ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtárral közösen rendezett a MOKSZ. A következő számunkban részletes beszámolót közlünk az eseményről, valamint az előadások alapján készített cikkeket is olvashatjuk majd. Akik részt vettek a rendezvényen, emlékeznek arra, ahogy elénekeltük közösen, Brátán Vera irányításával az alábbi dalt.

Ezekkel a sorokkal kívánok nagyon szép nyarat, jó kikapcsolódást a szabadságok idején!

*"Künn a fákon újra szól a víg kakukkmadár,
napsugárban úszik minden száll az illatár.
Nyár van, nyár,
röpke lepke száll virágra, zümmög száz bogár.
Lombos ágon csókot vált az ifjú gerlepár.
Nyár van, nyár van,
kakukk szól már a fák közt,
kakukk, be szép a nyár."*

Dr. Palotai Mária
MOKSZ elnök

110 éves a Balassa utcai Klinikák Könyvtára

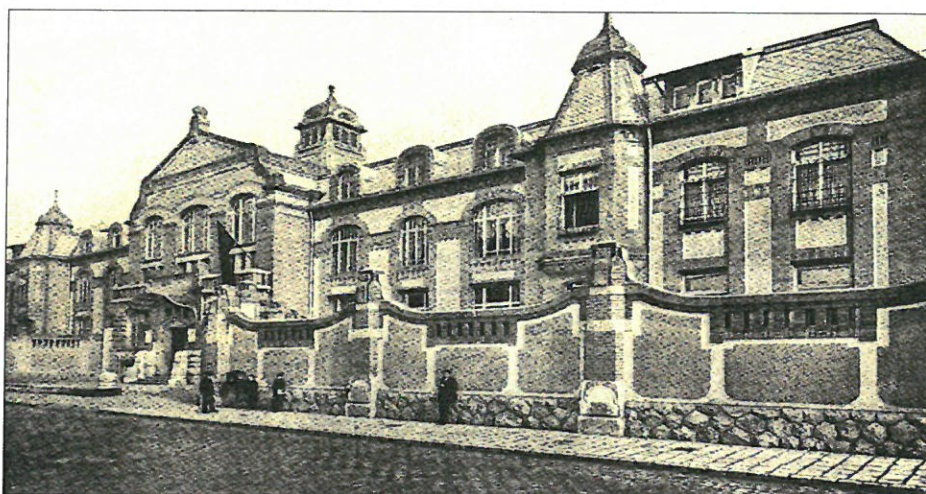
Parcsami Gáborné

Semmelweis Egyetem

Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika Könyvtára

E-mail: parcsami.gaborne@med.semmelweis-univ.hu

A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Elme- és Idegkórtani Klinika megnyitásakor az alapító igazgató, Moravcsik Ernő Emil (1858-1924) kötelességének érezte, hogy a gyógyításon kívül a tudományos „búvárkodásnak” is helyet adjon.

Az Orvosi Hetilap 1908-ban ezt írja: „A Balassa utcára néző homlokzata a tudományos vizsgálatokra, a tanításra, a bejáró betegeknek való rendelésre és ezek villamos kezelésére, a betegek felvételére szolgáló helyiségeket, a házi gyógyszertert és könyvtárt foglalja magában.” A könyvtár a főépület földszintjén kapott elhelyezést. A Moravcsik időszakból több, akkoriban kiadott könyv és folyóirat is fellelhető a professzor érdeklődési köréből: az igazságügyi pszichiátriáról, az alkoholizmusról, a hisztériáról, a veszettségről és a pszichés infekciókról. Leltárkönyv ebben az időszakban nem készült a könyvekről. Ez valamelyest érthető, mivel csak 1960-tól írja elő törvény a címleltárkönyv vezetését. A könyvtárat ekkor talán egy gyakornok felügyelhette.

Moravcsik utódja, Schaffer Károly (1864-1939) lett. Az ő 1924-1934 közötti tevékenységének köszönhető, hogy céltudatosabbá vált a könyvtár építése, ugyanis az igazgató minden egyes könyvet és folyóiratot saját ex librisével látott el.

Európai nagyságok, valamint híres hazai professzorok küldtek Schaffernek a munkáikból különlenyomatot. A leghíresebb dedikálás Santiago Ramón y Cajal spanyol orvos, patológus és hisztológus nevéhez fűződik, aki 1906-ban Camillo Golgival megosztva orvostudományi Nobel-díjban részesült az idegrendszer szövettanának feltárásáért.

A következő évek joggal nevezhetők a klinika nehéz időszakának a II. világháború miatt. Az akkori igazgatónak, Benedek Lászlónak (1936-1945) szokatlanul nagy mennyiségű, több száz magyar, német, francia, angol, olasz és spanyol nyelvű műve található a könyvtárban. Többen Benedeket a magyarországi eugenika képviselőjének tartják. Ezt azonban cáfolja a pszichiátria-történetírás atyja, Pisztora Ferenc egy 2008-ban megjelent írásában: „Benedeknél az örökletes betegségek indikációs spektrumában soha nem merült fel népcsoportok vagy fajok szerinti javallat” „a Benedeki eugenikának nincs köze a birodalmi fajnemesítő programhoz, a fajelmélethez.” (Pisztora Ferenc: Benedek László társadalompolitikai szemlélete és eugenikai törekvései In: A Balassa utcai Klinikák 100 éve. 95-114. p.)

A könyvtár életében a következő időszak Horányi Béla nevéhez fűződik, aki 1945-1950 között vezette az intézetet, majd politikai okok miatt, 46 évesen nyugdíjazták. Nyíró Gyulát nevezték ki megbízott igazgatónak. A „nyugdíjas évek” 1956-ig tartottak, Horányit ekkor rehabilitálták, majd 1957. január 1-jén visszahelyezték az immár kettéválasztott Neurológiai Klinika élére. Az 1957-ben született döntés alapjaiban forgatta fel a Balassa utcát, mert ezáltal vált ketté az Elme- és Idegkórtani Klinika Budapesti Orvostudományi Egyetem Neurológiai és a Pszichiátria Klinikára. A neurológiai tanszéket Horányi, a pszichiátriát Nyíró vezette tovább. Ez érzékenyen érintette a könyvtárat. A Neurológiai Klinika könyvtára a főépület alagsorában működött, 1960-ban 167 könyvvel rendelkezett.

Nyíró a Pszichiátriai Klinika igazgatása alatt (1951-1966) szívügyének tekintette a könyvtárügyet. Ezt jelzi, hogy 1960-tól Bakó Irént bízta meg a könyvtárosi feladatok ellátásával. Az ő nevéhez kötődik, a könyvtári törvény előírásának megfelelően vezetett címleltárkönyvek megírása. Ezen féltve őrzött dokumentumok szerint a folyóiratokból 106, a könyvekből 2211 volt a klinikán.

Nyíró méltó utódja lett Juhász Pál (1967-1984). A nagy tudású professzor, akit kortársai nagyon tiszteltek, nem csak szívügyének tekintette a könyvtárügyet, de rengeteg pénzt is áldozott a fejlesztésre, a könyvek és folyóiratok beszerzésére. Juhász Pál Szilágyi András orvost bízta meg a könyvtárosi feladatokkal. Ő építette ki a máig használatos cédulakatalógus rendszert. A könyvtári állomány nagysága ekkor 5513 könyvre és 3112 folyóíratra bővült. Ebben az időszakban került a klinikára Ringer Jenő könyvtári hagyatéka is, pontosan 1577 nagyon értékes könyv.

A Neurológiai Klinikán 1983-ig nincs feljegyzés a könyvtáros személyéről – ekkortól Csanda Endre az igazgatása alatt (1974-1993) Pöhm Bélánét bízta meg az állomány kezelésével. A Csanda-időszak végén 1992-ben Bakonyi Zsuzsa vette át a könyvtár vezetését, ami az épület földszintjén egy betegszobában működött.

A Pszichiátriai Klinikán Magyar István vezetése alatt (1984-1994) elkezdődött rekonstrukció a könyvtárat annyiban érintette, hogy egészen 1994-ig csak részlegesen működött. A rekonstrukció idején az állomány 80-90 százaléka dobozokban volt, de még ekkor is gyarapodott 450 könyvvel és 145 folyóíratral. Könyvtári szolgáltatás is létezett, Czupor Mária kezelte a könyvtári állományt egészen 1993. március 1-jéig, amikor Parcsami Gáborné (a cikk szerzője) vette át a könyvtárat, és jelenleg is ő vezeti.

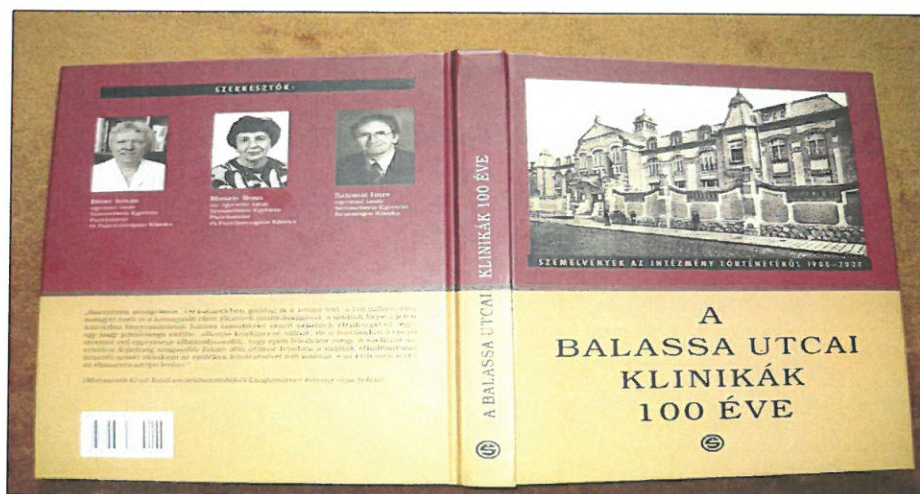
Végül 1994-ben költözött a jelenlegi, méltó helyére mindkét könyvtár, és a 10 évig bedobozolt Pszichiátriai Klinika állománya és a Neurológiai Klinika kórteremben tárolt könyvtári állománya is itt került elhelyezésre.

A Pszichiátriai Klinikán Tringer László vezetése (1994-2004) alatt 355 könyvvvel és 600 folyóirattal bővült az állomány. A Neurológiai Klinika igazgatója Szirmai Imre csodálatos könyvszekrényeket tervezett ide, és egy pécsi asztalossal készítette el. Könyvszeretete és ragaszkodása a könyvtárhoz egész igazgatása (1993-2007) idején megfigyelhető volt. Imre Ágnes, Mihály Anna, Budavári Miklósné és Grób Rita vezették a könyvtárat a Szirmai időszakban. Az állomány nagysága ekkor 589 könyv és 1599 folyóirat volt. Bereczki Dániel, a jelenlegi igazgató 2008. november 1-jétől szintén e cikk szerzőjét bízta meg részidőben a könyvtári teendőkkel.

A Pszichiátriai Klinika könyvtárának életében mérföldkőnek számított, hogy Bitter István igazgatása (2004-2014) idején, 2008. szeptember 10-én a klinikára érkezett az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet (OPNI) Könyvtárának teljes könyv- és folyóirat állománya. A közel 140 éves OPNI anyagát, mintegy 600 dobozban szállították a könyvtárba. A dobozokban 7192 db könyv és 5419 db folyóirat volt. Az állomány elhelyezésének és raktározásának munkálatai 2010. január 4-éig tartottak, a muzeális értékű könyvek külön kerültek elhelyezésre a tanácsteremben erre a célra épített üveges könyvszekrényekben. Ettől kezdődően az OPNI Könyvtár állománya a Pszichiátriai Klinika Könyvtárának szerves része.

Szintén a Bitter időszakból említésre méltó, hogy 100 éves lett az intézmény.

A Balassa utcai Klinikák 100 éve címmel megjelent egy reprezentatív könyv is, aminek háttéranyagát a könyvtár szolgáltatta.

2014 és 2016 között megbízott igazgatók, Simon Lajos és Bereczki Dániel irányították a Pszichiátriai Klinikát és a könyvtárat. 2016-tól napjainkig Réthelyi János vezeti a klinikát, a könyvtár szakmai irányítója pedig az igazgatóhelyettes, Unoka Zsolt. Mindketten szívügyüknek tekintik a könyvtárat. Vezetésük óta megszépültek a könyvtári termek, és egy új gépparkkal is bővült a bibliotéka. Napjainkra a könyvtár igazi „nagykönyvtárrá”

vált, jelenlegi állománya 13443 könyv és 8970 folyóirat, ezzel az ország legnagyobb pszichiátriai gyűjteményével rendelkezik. Figyelemre méltó, hogy a klinikán a szakkönyvtár mellett lassan tíz éve működik a Betegkönyvtár, amelyben főként szépirodalmi művek találhatók.

Egy kis állományelemzés...

A Pszichiátriai Klinika könyvállományában a legszebb könyvünk 1896-ban jelent meg, Hógyes Endre: Millenniumi Emlékkönyv. A Budapesti Királyi Magyar Tudomány Egyetem Orvosi karának múltjáról és jelenéről címmel, amelyben megtaláljuk Mária Terézia alapító szabadalmi és adománylevelét.

Győri Tibor az Orvostudományi kar története 1770-1935 című könyvében a tanszékalapítóról leírja, hogy „1881 márciusában a főváros tanácsa Laufenauer Károly magántanárának megengedte, hogy a Szt. Rókus kórház elmekegés megfigyelő osztályán mint rendelő orvos a betegeket kezelje...”

Moravcsik Ernő Emil nagy álma teljesült, amikor Grósz Emil könyvében bemutatathatja az átadott Elme- és Idegkórtani Klinikát teljes részletességgel La Clinique des Maladies Mentales című könyvfejezetében, az Emile Grósz: Les Facultés de Médecine Des Universités Royales Hongroises de Budapest et de Kolozsvár című könyvben 1909-ben.

Ritkaságnak számít szintén a klinika állományában fellelt három könyv, amelyekben Schwartz Ferenc Magán Elme- és Ideggógyintézetének bélyegzője látható. Az 1847-ben megjelent Hartwig Weistopf: Theorie und Methodik Wasserheilverfahrens című munkájában, 1852-ből Georg Barth: Der Lebensmagnetismus című könyvében, és az 1863-ból való Die Irrengeetze Frankreich, Genf, den Niederlanden, England, Norwegen, Belgien und Schweden című könyvben. Ez utóbbi két könyv Ringer Jenő hagyatéka.

Az OPNI állományában felleltük azt az eredeti kéziratot, melyet Oláh Gusztáv, miniszteri tanácsos, igazgató írt „Emlékezzünk a régiekről” címmel, és felolvasta a lipótmezei Magyar Királyi Állami Elme- és Ideggógyintézet ötven éves jubileumán. Ebből egy részlet: „Vissza szeretném vinni Önöket abba a korba, amikor az intézet létesült, a 60-as évekbe, amikor dilizsanzon érkeztem Pestre, mely hajnali 5 órakor indult el az egri Lyceum mellől és öreg este, 5 lóval, porlepett kis hámokkal fordult be a Fehér Hajó udvarába.

Tanúja voltam, mint kis diák, amint Pest és Buda csodájára járt az itt folyó építkezésnek. Az intézet még az osztrák uralom alatt terveztetett Zettel bécsi építész által és Riedelnek, a bécsi tébolyda igazgatójának orvosi tanácsai szerint, de a magyar kívánságoknak figyelembe vételével. Megható, hogy halhatatlan Széchenyink a döblingi tébolydában elmélkedett a Lipótmezei tébolyda építkezéséről, most megjelent döblingi naplójában olvashatjuk azokat a Lipótmező építkezéséről, amelyet Girgactumnak nevez...”

„Ferrusnak egy munkája van könyvtárunkban 1834-ből az elmebetegek gondozásáról. Ma sem lehet humánusabban felfogni ezt a kérdést. Például az elkülönítésről ezt mondja „Il ne faut pas confondre l'isolement avec la solitude. Celle ci est souvent profitable, tandis qu' in

isolement prolongé peut devenir une cause d' incurrabilité." [Nem szabad összekeverni az elkülönítést a magánytól. Ez sokszor kívánatos, míg a hosszú elkülönítés gyógyíthatatlan okká válhat.]

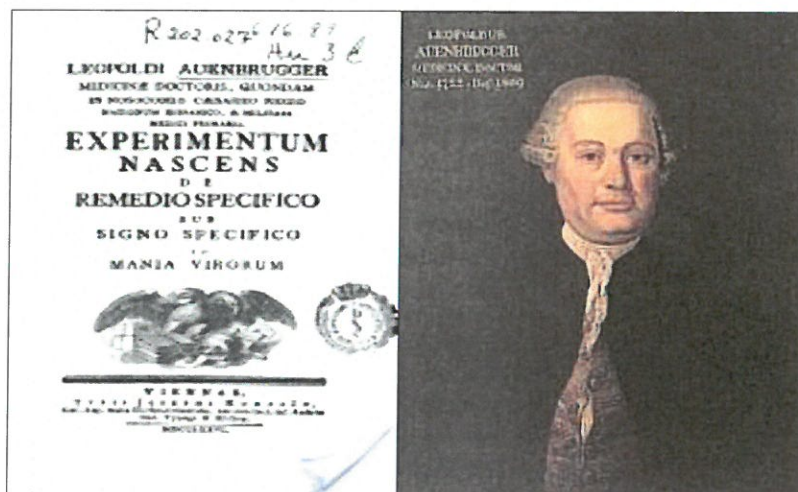
Ugyancsak könyvtárunkban van a würzburgi tébolyda ápolói szolgálati szabályzata 1585-ből. Az elmebetegekkel való bánásmódról ezt az utasítást adja: „4.§. Sich in einen jeden Kranken Weise zu schincken, seine Eigenschaften auslernen. Da sie kollern, wüthen, tuben, - mit nichten sie anreizen!" [Minden betegben bölcset kell látni, kiismerni a tulajdonságait. Ha tébolyulnak, törnek, zúznak semmivel sem szabad őket idegesíteni.] Az Oláh Gusztáv által említett könyvek megtalálhatóak a könyvtárban, kiállításra kerültek a tanácsteremben.

Az OPNI-ből két könyvritkaságot is örököltünk, amire nagyon büszkék vagyunk.

Az első:

Leopoldi Auenbrugger: Experimentum nascens de remedio specifico in mania virorum (Viennae: Typis Josephi Kurzbock, 1776. 157 p.).

Auenbruggernek ez a műve sajátos gyógyszerekről szól, amit az emberek őrjöngése esetén lehet felhasználni.

A második:

Leonard Meister: Sittenlehre der Liebe und Ehe nebst einer Beilage über die helvetische Galanterie (Winthertur: Ben Heinrich Steiner und Comp., 1785. 110 p.) Meister ebben a könyvben a házasság és a szerelem illemtanáról ír a svájci udvarlási szokások tükrében.

1817-ből való a Blicke auf die allgemeine Erläuterungen über den Magnetismus und den Somnambulismus der Mesmer című könyv, amely a mesmerizmus áttekintése és kritikája.

A híres Pineltől nincs könyvünk, de van a fiától, Scipion Pineltől, aki tanításában apja nyomdokain haladt. 1833-ban megjelent könyvének címe: Physiologie de l'homme aliéné appliquée a l'analyse de l'homme social.

Az 1838-ban Jean-Étienne Dominique Esquirol *Des maladies mentales, Médical Hygiénique et médico-légal* címmel megjelent munkájában a mentális betegségek kezeléséről írt orvosi tankönyvet higiéniai és orvosi-jogi szempontból. Ez az első modern pszichiátriai tankönyv. Esquirol könyvében két évtized tapasztalatait összegezte, Philippe Pinel elveit szorosan követve.

1894-ben megjelent Babarczi Schwartz Ottó: *A Budapesti Magán Elme és Ideggyógyintézet Értesítője* is megtalálható az OPNI-ből megörökölt állományban. Az intézetet apja, Schwartz Ferenc alapította, aki a szabadságharc után szorgalmazta a tébolyda ügyét és magángyógyintézet felállítását kérte „minden emberi lény legszerencsétlenebbjeinek, az elmebetegeknek” az érdekében. 1860-61. tanévben Schwartz Ferenc volt a budapesti egyetem egyetlen pszichiátriai képzettségű magántanára, ő volt a magyar pszichiátria atyja, Kék Golyó utcai intézete pedig a magyar pszichiátria bölcsője.

Az OPNI állományának ajándék és hagyaték könyvei nagyságrendileg eltérnek egymástól, van köztük olyan, mint például a Pándy Kálmán, Schaffer Károly, Jendrassik Ernő, Miskolczy Dezső, Tariska István, Ambrózy György és Nagy Tibor könyvtárából ránk maradt több száz kötet. De akad köztük olyan is, mint például Bolyó Károly, Selig Árpád, Meduna László, Vajda Lajos, Laufenauer Károly, Csepely Tibor, Hainiss Géza, Tóth Lajos, Sántha Kálmán, Ferenczi Sándor, Hudovenig Károly, Bakody Aurél, Kluge Endre, Balassa László és Környei István által ránk hagyott értékes dokumentumok, amelyek csupán egy-két ritkaságnak számító könyvet jelentenek.

Hosszasan válogathatnánk még e páratlan gyűjteményből, valószínűleg a tudományt művelők is szívesen visszatekintenek az elmúlt korokra, szívesen lapozzák a 100-200 évvel ezelőtti nagy gondossággal írt műveket. Hiszen rengeteget tanulhatnak az elődeik példájából, magatartásából, munkaszorgalmából, és ami akkor forradalmian új volt, ma már mosolyogtató, vagy pironkodva láthatjuk, hogy nincs új a nap alatt. Komoly értékeket hordoz ez a gyűjtemény, amelyre a klinika alapító igazgatója Moravcsik Ernő Emil is méltán lenne büszke.